

КОМПЛЕКСНИЙ СИНХРОННИЙ ОБЛІК РИСІ ЄВРАЗІЙСЬКОЇ (LYNX LYNX) У РІВНЕНСЬКІЙ І ВОЛИНСЬКІЙ ОБЛАСТЯХ

Михайло Франчук¹, Роман Черепанин^{2,3}, Ігор Дикий^{2,4}

¹ Рівненський природний заповідник (с. Чудель, Рівненська обл.),

e-mail: m_franchuk@ukr.net; orcid: 0000-0002-7044-7137

² Всесвітній фонд природи Україна (Київ)

³ Карпатський національний університет імені Василя Стефаника (Івано-Франківськ)

⁴ Львівський національний університет імені Івана Франка (Львів)

Franchuk M., Cherepanyn R., Dykyy I. Comprehensive synchronous monitoring of the Eurasian lynx (*Lynx lynx*) in Rivne and Volyn regions. This material presents the results of the first synchronous monitoring of the Eurasian lynx (*Lynx lynx* L.) within the Polissia areas of Rivne and Volyn regions. Two synchronous accountings were conducted during the winters of 2021 and 2022, covering the territories of 25 land users. A total of 150 observers were involved in the monitoring efforts, including employees of hunting enterprises, forestry agencies, and nature conservation institutions (nature reserves and national nature parks). Based on the results of the two monitoring campaigns, the presence of 17 lynx individuals was reliably confirmed, including two territories inhabited by females with offspring. The results can be considered a successful example of proper communication and synchronous interaction of various participants in animal censuses. Synchronous monitoring of lynx according to sound scientific methods revealed the real number of Eurasian lynx and allowed to avoid the error of double counting of animals.

ВСТУП

Рись євразійську (*Lynx lynx* L.) охороняють на національному рівні (Шквиря & Шевченко, 2009), її включено до низки міжнародних конвенцій і червоних списків багатьох країн. Важливим елементом збереження рисі є національні та регіональні плани дій, розроблені під егідою Карпатської Конвенції, Ради Європи тощо (Linnell *et al.*, 2008; Papp *et al.*, 2020; Hackländer *et al.*, 2021).

У 2021 р. в Україні почав діяти національний план щодо збереження рисі, який передбачає організацію моніторингу виду та його управління. Одним із його ключових завдань є організація постійного моніторингу стану української популяції рисі, який не реалізується у державі належним чином.

До певних елементів моніторингу можемо залучити дані щорічної таксації мисливських видів за формою 2ТП «Мисливство», до яких внесено рись євразійську, однак через значні розбіжності в організації та методології обліків хижаків виникає проблема подвійних обліків, що впливає на достовірність даних щодо чисельності (Cherepanyn *et al.*, 2023 a–b).

Уперше апробація синхронних обліків рисі та вовка, які запобігають подвійному підрахунку тварин, відбулася на суміжних територіях Карпатського біосферного заповідника і Рівненського природного заповідника (Вихор *et al.*, 2022). Метод синхронного обліку великих хижих рекомендований Міністерством захисту довкілля та природних ресурсів України для працівників наукових, природоохоронних і лісогосподарських установ.

Мета роботи — представити результати організації синхронних обліків рисі євразійської в межах Рівненської та Волинської областей.

МАТЕРІАЛИ ТА МЕТОДИ

Синхронні обліки проводили в межах мисливських, лісових господарств, об'єктів ПЗФ поліської частини Рівненської та частково Волинської областей (Черемський природний заповідник, НПП «Цуманська пуща»). Загалом у обліках взяли участь 150 обліковців у межах 25 землекористувачів. Проведено два синхронні обліки — перший 30.12.2021 на площі 101 294 га (93 обліковці), другий — 13–14.01.2022 на площі 195 000 га (115 обліковців).

Основою для реалізації обліків рисі євразійської на території дослідження є досвід Рівненського природного заповідника у здійсненні синхронних зимових обліків ссавців за слідовою активністю, які розпочаті у 2013 р.

Принцип обліку був таким. У призначений день здійснювали синхронні обліки рисі на території кожного із землекористувачів. Кожен обліковець прокладав маршрут (піший або транспортом), який міг охопити якомога більшу територію установи та пролягти на межі господарства і у місцях прилягання до території інших землекористувачів. Під час обліку на маршруті обліковець заповнював анкету, в яку, виявивши свіжі сліди життєдіяльності рисі, вносив дані про точне місце знахідки, чисельність, статеву приналежність, напрямок слідування окремих особин.

Усі дані наносили на мапу (матеріали лісовпорядкування). Після отримання анкет здійснювали опрацювання даних. Під час аналізу виокремлювали маршрути переміщення та ділянки перебування окремих особин рисі в межах території землекористувачів.

На підставі реєстрації особин рисі визначали її фактичну чисельність. Окрім цього, використовували експертні дані місцевих обліковців, які були отримані за 1–2 дні до та після обліків. Вони уточнювали загальну чисельність на материнських виводкових ділянках, де з невідомих причин виявилися необлікованими молоді особини або самці, що проходили транзитом.

РЕЗУЛЬТАТИ І ЇХНЕ ОБГОВОРЕННЯ

Перший синхронний облік проведено 30.12.2021 на території 23 землекористувачів (див. таблицю). Загалом, отримано дані щодо семи реєстрацій (спостережень) рисі євразійської (виокремлено 15 особин). Другий синхронний облік проведено 13–14.01.2022 на території 28 землекористувачів. Загалом, отримано дані щодо чотирьох реєстрацій (спостережень) рисі євразійської (виокремлено 6 особин) (табл. 1).

Таблиця 1. Результати двох обліків рисі євразійської (*Lynx lynx*) в поліській частині Рівненської та Волинської областей

№	Землекористувач	Кількість особин	
		30.12.2021	13-14.01.2022
1	Рівненський природний заповідник (Карасинське ПНДВ)	2	2
2	Рівненський природний заповідник (Північне ПНДВ)	0	0
3	Рівненський природний заповідник (Старосільське ПНДВ)	0	0
4	Рівненський природний заповідник (Грабунське ПНДВ)	0	0
5	Рівненський природний заповідник (Більське ПНДВ)	0	0
6	Рівненський природний заповідник (Білоозерське ПНДВ)	0	**
7	Черемський природний заповідник	0	0

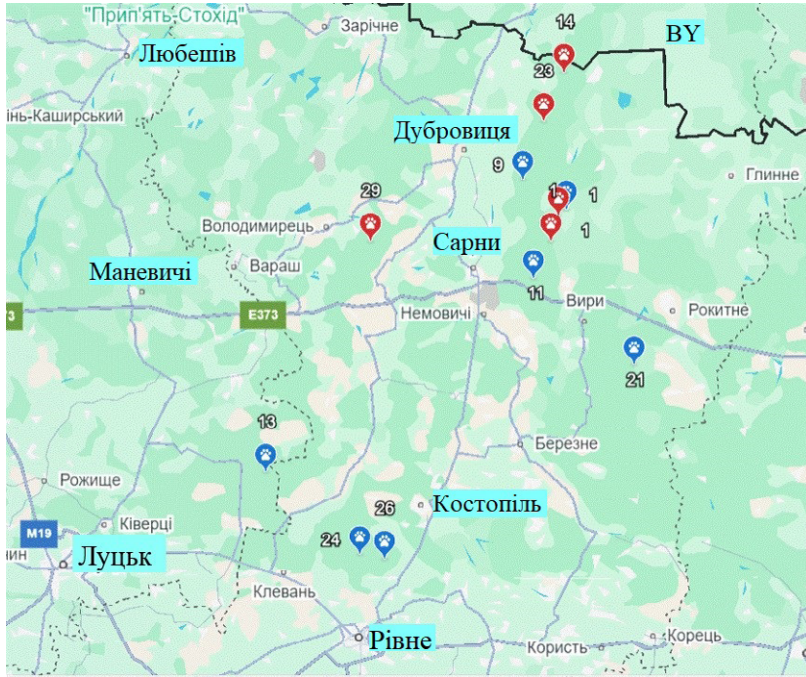
№	Землекористувач	Кількість особин	
		30.12.2021	13-14.01.2022
8	Національний природний парк «Нобельський»	0	0
9	ТзОВ «Рудня-Карпилівська»	1	**
10	КП Мисливець (Тиннівське, Любонське, Сарненське лісництва ДП «Сарненське ЛГ») та «Клесівське ЛГ»)	0	0
11	ГОМРК «Полісся» (Федорівське, Клесівське лісництва ДП «Клесівське ЛГ»)	3	0
12	ССОК «Сехівський»		0
13	Національний природний парк «Ківерцівський національний парк «Цуманська пуша»»	2 (♀+1)	*
14	Дубровицька районна організація УТМР (Жаденське, Бережницьке, Літвицьке, Трипутнянське лісництва ДП «Висоцьке ЛГ»)	*	1
15	ТзОВ «Вест Хантер»	*	0
16	ПП «Імпульс»	0	0
17	ГОМРК «Поліський Зубр»	0	0
18	ГОМРК «Ствига»	0	0
19	КП Мисливець (Томашгородське лісництво ДП «Рокитнівське ЛГ»)	0	0
20	КП Мисливець (Сехівське, Єльнівське лісництва ДП «Клесівське ЛГ»)	0	0
21	ВАТ «Рівнерибгосп»	2	0
22	ГОМРК «Оберіг»	0	0
23	ТзОВ «Залужжя»	*	1
24	Решуцьке лісництво, ДП «Клеванське ЛГ»***	4 (♀+3)	0
25	Звірівське мисливське господарство	0	0
26	Олександрівське лісництво, ДП «Рівненський ЛГ»	1	0
27	КП «Мисливець» (у межах ДП «Березнівське ЛГ»)	*	0
28	ТзОВ «Урсус»	*	0
29	ТзОВ МГ «Сарненське»	*	2
30	ГОМРК «Дозвілля»	*	0
31	ГОМРК «Сокіл»	*	0
Загалом		15	6

Примітка:

* Не брав участь у обліку відповідної дати; ** немає снігу; *** господарство, що вперше залучене до обліку

За результатами двох обліків, усі реєстрації рисі накладали на мапу для подальшої оцінки чисельності. Географічний розподіл результатів синхронних обліків представлений на мапі (рис. 1).

Рисунок 1. Картограма поширення рисі євразійської (*Lynx lynx*) за результатами двох синхронних обліків

Примітки: синій значок — перший облік, червоний — другий.
Номер біля значка відповідає назві землекористувача у табл. 1

Під час використання методу сумування по кожному землекористувачу масмо 19 особин рисі, однак під час використання методу картографування оцінку уточнено до 17 особин. Похибка між методами становила 10,5 %.

Окрім цього, отримано уточнювальні дані щодо чисельності окремих виводкових ділянок самок рисі з потомством на основі реєстрації після чи до обліку. Загалом під час обліку ідентифіковано дві виводкові території самок з потомством (див. таблицю).

Синхронні обліки чисельності рисі не є новим методом, однак цей підхід мало використовують із різних причин, насамперед — із організаційних, оскільки лісгосподарські, мисливські господарства й об'єкти ПЗФ проводять обліки незалежно один від одного. Як приклад, Департамент екології Рівненської ОДА щорічно здійснює аналіз динаміки стану мисливської фауни в Рівненській обл., проте не узгоджує їх з усіма потенційними суб'єктами, що ведуть дослідження фауни в області.

Отримані результати є успішним прикладом належної комунікації та синхронної взаємодії учасників обліків задля вивчення і моніторингу рисі з використанням науково обґрунтованих методик, виявлення чисельності рисі євразійської та уникнення помилок через подвійний підрахунок звірів.

ПОДЯКИ

Автори висловлюють вдячність усім обліковцям, які брали участь у двох синхронних обліках, а також WWF-Україна за матеріальну й організаційну підтримку.

ЛІТЕРАТУРА

Вихор, Б., Дикий, І., Тимочко, С., Франчук, М., Хоєцький, П., Черепанин, Р., & Ямелинець, Т. (2022). *Методики обліку рисі, ведмедя та вовка*. WWF-Україна.

Шквіря, М. Г., & Шевченко, Л. С. (2009). Рись *Lynx lynx* (Linnaeus, 1758). У І. Акімов (Ред.), *Червона книга України. Тваринний світ* (с. 546). Глобалконсалтинг.

Cherepanyn, R. M., Vykhor, B. I., Biatov, A. P., Yamelynets, T. S., & Dykyu, I. V. (2023a). Population dynamics and spatial distribution of large carnivores in the Ukrainian Carpathians and Polissya. *Biosystems Diversity*, 31(1), 10–19. <https://doi.org/10.15421/012302>

Cherepanyn, R., Vykhor, B., Yamelynets, T., & Dykyu, I. (2023b). Number and distribution of the Eurasian lynx in Ukraine according to the official data. In *Quo Vadis Lynx? International conference on chances and challenges in the conservation of large predators in Europe* (pp. 37–38). Harz Mountains, Wöltingerode. <https://doi.org/10.5281/zenodo.8132817>

Hackländer, K., Frair, J., & Ionescu, O. (Eds.). (2021). *Large carnivore monitoring in the Carpathian Mountains* (BOKU Reports on Wildlife Research & Game Management, 24). University of Natural Resources and Life Sciences.

Linnell, J., Salvatori, V., & Boitani, L. (2008). *Guidelines for population-level management plans for large carnivores in Europe*. Large Carnivore Initiative for Europe / European Commission.

Papp, C. R., Egerer, H., Kuraš, K., & Nagy, G. (2020). *International action plan on conservation of large carnivores and ensuring ecological connectivity in the Carpathians* (pp. 1–22). UNEP Vienna Programme Office; Secretariat of the Carpathian Convention; WWF Romania; CEEWeb; Eurac Research.

РЕЗЮМЕ

Франчук М., Черепанин Р., Дикий І. Комплексний синхронний облік рисі євразійської (*Lynx lynx*) у Рівненській та Волинській областях. Наведено результати першого синхронного обліку рисі євразійської (*Lynx lynx* L.) в межах польської частини Рівненської та Волинської обл. Проведено два обліки взимку 2021 і 2022 рр. на території 25 землекористувачів. У обліку залучено 150 обліковців, — це працівники мисливських, лісових господарства, природоохоронних установ (заповідники і національні парки). За результатами двох обліків достовірно підтверджено наявність 17 особин рисі (в т. ч. дві території самок з потомством). Результати можна вважати успішним прикладом належної комунікації та синхронної взаємодії різних учасників обліків тварин. Синхронний моніторинг рисі за обґрунтованими науковими методиками виявив реальну чисельність рисі євразійської та дав змогу уникнути помилок через подвійний підрахунок звірів.